

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר"

משה רבינו בקע את כל המחיצות בתקט"ו תפלותיו וסלל בכך הדרך לכל תפלות ישראל עד לכסא הכבוד

אם תבְעִינָן בְּעֵינֵינוּ שְׁבוּ אִתָּנוּ. ופירש רש"י: "אמר הקב"ה, אלי קורא הנביא או המלאך מעול מלכות שעיר, שומר מה מלילה, שומר ישראל מה תהא מן הלילה והחשכה הזאת. אמר שומר, הקב"ה. אתא בוקר, יש לפני להזריח לעשות בוקר לכם. וגם לילה, מתוקן לעשו לעת קץ. אם תבעינן בעיו, אם תבקשו בקשתכם למהר הקץ. שובו אתיו, בתשובה."

אולם גם אחרי הביאור הזה עדיין לא הגענו אל המנוחה ואל הנחלה, ליישב הפליאה העצומה שתמהו המפרשים וינועו אמות הסיפים, על מה שדרשו במדרש: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, לאמר לדורות שיהיו מתפללין בשעת הצרה", הלא משה רבינו לא נענה בתפלה זו, כמו שאמר לו הקב"ה (שם כ): "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", ואיך נלמד ממנו להתפלל בעת צרה.

ביאור נשגב של ה"חתם סופר"

פתח דברינו יאיר בדברות קדשו של ה"חתם סופר" בדרשותיו (חלק ב דף שיח טור א), שעמד על פליאה זו בדברי המדרש שלמדו מכאן להתפלל בעת צרה, שהרי משה רבינו לא נענה בתפלתו להיכנס לארץ. ומיישב על פי המבואר במדרש (דב"ר יא-י): "מנין שהתפלל משה באותו הפרק חמש מאות וחמשה עשר פעמים, שנאמר ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, ואתחנן בגימטריא הכי הוי".

ומבאר ה"חתם סופר" הטעם שהתפלל משה רבינו תקט"ו תפלות שהן במספר תפלה, כדי לצרף בכך תקט"ו תפלות עם השם הוי"ה שהם עולים בגימטריא ישראל, ואם היה מתפלל אחר כך עוד תפלה אחת היתה תפלתו מתקבלת, אלא שאז נתעורר עליו קטרוג דוקא מצד שם ישראל, שלא היו ראויים שיכנס משה לארץ, ולכן מנע הקב"ה בעדו שלא יתפלל עוד תפלה אחת.

לפי זה הוא מפרש הכתובים בפרשתנו: "ואתחנן אל הוי"ה בעת ההיא לאמר" - ואתחנן בגימטריא תקט"ו שהתפללתי אל השם הוי"ה, ונצטרף מהם יחדינו מספר ישראל, והיתה כוונתי

סורא ופומבדיתא בתקופת הגאונים בבבל, מיד אחרי תקופת האמוראים חכמי התלמוד, וכל מנהגי הקדמונים מבוססים על מה שקיבלו מחכמי התלמוד כפי שנמסרו להם מדור לדור.

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר" "לדורות, שיהיו מתפללין בשעת הצרה"

אלא שעתה ראוי להתבונן מה שבחרו הגאונים לתת הסימן לקריאת פרשת ואתחנן אחרי תשעה באב "צומו וצלו", וצריך ביאור מהו הקשר בין צום תשעה באב לבין הקריאה בפרשת ואתחנן, שמדובר בה על תפלתו של משה רבינו להיכנס לארץ. עוד צריך ביאור משמעות הסימן "צומו וצלו", כי הן אמת שהסימן "צומו" הוא ציווי לישראל "צומו" בתשעה באב, אולם מהי משמעות הסימן "וצלו" שהוא לשון ציווי לישראל שיתפללו, שהרי "ואתחנן אל ה'" הם דברי משה רבינו שהתחנן על עצמו להיכנס לארץ.

ונראה ברור כי הגאונים בחרו בכוונה תחילה בסימן זה "צומו וצלו", כדי להורות בכך על מה שדרשו חכמינו ז"ל במדרש (דב"ר ב-ו) מקרא שכתוב: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, מהו לאמר, אמר רבי עזריה, לאמר לדורות, שיהיו מתפללין בשעת הצרה, שהרי משה אף על פי שנאמר לו (דברים ג-ז) לא תעבור את הירדן הזה, התחיל מתחנן".

הנה כי כן זכינו להבין הקשר הנפלא בין שני הסימנים "צומו וצלו", כלומר בני ישראל "צומו" בתשעה באב על הצער הגדול של חורבן בית המקדש, אולם אל תפלו בתהום היאוש אודות החורבן, אלא "וצלו" שהוא רמז על הקריאה בפרשת "ואתחנן" שהתפלל משה להיכנס לארץ, אשר משם למדנו שצריך להתפלל בעת צרה, ולכן "וצלו" תתפללו על הגאולה, כמו שאמר הנביא (ישעיה כא-יא):

"מִשָּׂא דוֹמָה אֲלֵי קָרָא מִשְׁעִיר שְׁמֵר מֶה מְלִילָה
שְׁמֵר מֶה מְלִיל, אָמַר שְׁמֵר אֶתָּא בְּקֹר וְגַם לְיִלָּה

שבת קודש הבאה עלינו לטובה פרשת "ואתחנן" נקראת "שבת נחמו", על שם התיקון לקרוא להפטורה את דברי הנחמה של הנביא (ישעיה מ-א): "נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם", שהם ניהומים לישראל על הגלות הקשה, כמו שנאמר בהמשך הדברים (שם ב): "דברו על לב ירושלם וקראו אליה, כי מלאה צבאה כי נרצה עוונה, כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה", והנביא מביטח שהקב"ה יגאלנו מהגלות (שם ה): "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", לכן קבעו לקרוא תמיד הפטורה זו של נחמה בשבת שאחרי תשעה באב שהתאבלנו בו על שני בתי מקדשות שנחרבו.

אולם לא רק הפטורת הפרשה "נחמו נחמו עמי", נבחרה לקריאה בשבת שאחרי תשעה באב, אלא גם הפרשה עצמה פרשת "ואתחנן" נבחרה לקרוא תמיד בשבת שאחרי תשעה באב, כמו שכתבו הטור והמחבר (או"ח סימן תכח סעיף ד) בענין סדר הפרשיות שסידרו הקדמונים, כי פרשת ואתחנן באה תמיד אחרי תשעה באב, ונתנו על כך סימן: "צומו וצלו".

ופירשו ה"טורי זהב" (ס"ק ג) וה"מגן אברהם" (ס"ק ו) הכוונה בסימן זה, כי "צומו" שפירושו "התענו", הוא רמז על תשעה באב שנצטוונו לצום בו, ו"צלו" שפירושו "התפללו", הוא רמז על פרשת "ואתחנן" שפתח בה משה רבינו את הפרשה, באומרו (דברים ג-ג): "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר", שהיא התפלה שהתחנן משה לפני הקב"ה להיכנס לארץ ישראל, ובלשון ארמית תפלה היא "צלותא".

והנה ראוי לדעת שמקור כל המנהגים והסימנים בענין קריאת התורה שהביא ה"טור" (שם), הוא מ"סדר רב עמרם גאון" (סוף סדר פורים), שהוא הסידור הראשון שהופיע בעולם, בכתב יד קדשו של רב עמרם גאון ראש ישיבת סורא בבבל [ושלחו לרבי יצחק בן רבי שמעון ממנהגי יהדות ספרד בימים ההם], שמבוסס על "מנהגי שתי הישיבות"

ביאור הסימן שנתנו הגאונים "צומו וצלו", "צומו" בתשעה באב, ואחר כך "וצלו" בפרשת ואתחנן שהתפלל משה

מדרש: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, מהו לאמר, לאמר לדורות, שיהיו מתפללין בשעת הצרה"

פליאת המפרשים: איך אפשר ללמוד ממשה רבינו להתפלל בעת צרה, הלא הקב"ה לא קיבל את תפלותיו

מגלה עמוקות: משה רבינו התפלל תקט"ו תפלות כנגד ט"ו פעמים ת"ק שנה מהלך מן הארץ עד לכסא הכבוד

הא כיצד, כיון שישנם שבעה רקיעים, הרי יש ביניהם ששה אווירים, כמבואר בגמרא (מנחות טז.) לענין הכריכות שבציצית: "לא יוסיף על שלש עשרה כנגד שבעה רקיעין וששה אווירין שביניהם". והנה מן הארץ עד לרקיע הראשון יש גם כן אוויר אחד ביניהם, וכן מן הרקיע השביעי ערבות עד לרגלי החיות הנושאות את כסא הכבוד יש עוד אוויר אחד ביניהם. נמצא לפי זה שמן הארץ עד לכסא הכבוד, ישנם שבעה רקיעים ושמונה אווירים, שכל אחד מהם הוא מהלך ת"ק שנה, והרי הם בסך הכל מהלך של ט"ו פעמים ת"ק שנה.

ביאור נשגב של ה"טור" בברכת "השיבנו" שיש בה ט"ו תיבות כנגד ז' רקיעים וח' אווירים

נפלא לצרף בזה דברות קדשו של רבינו יעקב "בעל הטורים" ב"טור" (או"ח סימן קטו) בענין הברכה החמישית של תפלת שמונה עשרה, ברכת "השיבנו" שהיא תפלה על התשובה:

"חמישית השיבנו... ויש בה ט"ו תיבות, כנגד ט"ו תיבות שבפסוק (ישעיה נה-ז) יעזוב רשע דרכו [ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלקינו כי ירבה לסלוח]... וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, ומן הארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה, ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה, וכן כל אוויר שבין רקיע לרקיע, נמצא שבעה אווירים, ושבעה רקיעים, ולמעלה מהם כסא הכבוד שהתשובה מגעת שם, הרי ט"ו".

ופירש ה"בית יוסף" כוונתו: "כלומר, שבעה רקיעים, יש ביניהם ששה אווירים, ומן הארץ ועד רקיע תחתון אוויר אחד, ומהרקיע העליון עד כסא הכבוד אוויר אחד, הרי [סך הכל] ט"ו בין אווירים ורקיעים מהארץ עד כסא הכבוד". וכן פירש הב"ח בתוספת ביאור:

"פירוש, למעלה מרקיע העליון עד כסא הכבוד, גם כן מהלך ת"ק, הרי ט"ו פעמים ת"ק. ונראה דהיינו דיסד הפייט במוסף דראש השנה (קדושת

לי תפלות מנין ואתחנן, התחננתי לאמר שיתנו לי רשות לאמר עוד תפלה אחת".

נרחיב לבאר דבריו הקדושים המבוססים על דברי ה"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן ג), שמבאר שם הטעם שהתפלל משה רבינו דוקא תקט"ו תפלות, כדי להעלות בכך את תפלותיו מן הארץ עד לכסא הכבוד תקט"ו מעברים. והענין בזה על פי מה ששינו בגמרא (חגיגה יב:) שישנם שבעה רקיעים: "ואלו הן, וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות". עוד שינו בגמרא (שם ג.) בענין ז' רקיעים אלו, שלמעלה מהם הוא כסא הכבוד שהקב"ה כביכול יושב עליו, וחיות הקודש נושאות את כסא הכבוד:

"תניא, אמר רבן יוחנן בן זכאי, מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע [נבוכדנצר], בשעה שאמר (ישעיה יד-יז) אֶעֱלֶה עַל בְּמֹתַי עֵב אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן, יצתה בת קול ואמרה לו, רשע בן רשע, בן בנו של נמרוד הרשע, שהמריד כל העולם כולו עליו במלכותו, כמה שנותיו של אדם, שבעים שנה, שנאמר (תהלים צ-י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה.

מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע, למעלה מהן חיות הקודש, רגלי החיות כנגד כולם... למעלה מהן כסא כבוד, רגלי כסא הכבוד כנגד כולם, כסא הכבוד כנגד כולם, מלך אל חי וקים רם ונשא שוכן עליהם, ואתה אמרת אֶעֱלֶה עַל בְּמֹתַי עֵב אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן, אֲךָ אֶל שְׂאוֹל תוֹרֵד אֶל יַרְכְּתֵי בּוֹר".

ופירשו בתוספות (ד"ה ורגלי החיות) לפרש בזה מה שכתוב על חיות הקודש הנושאות את כסא הכבוד (יחזקאל א-ז): "ורגליהם רגל ישרה", כי ישר"ה בגימטריא תקט"ו שהוא אותיות ט"ו ת"ק, כי רגלי החיות עומדות למעלה מן ט"ו פעמים ת"ק שנה שיש מן הארץ עד לרגלי החיות הנושאות את כסא הכבוד.

"לאמר", להתפלל עוד תפלה אחת להיכנס לארץ, ה' אלקים אתה החילות להראות את עבדך... אעברה נא ואראה את הארץ הטובה".

אולם כאשר הגעתי לתפלות במספר ישראל, נתעורר קטרוג על "ישראל" שאינם ראויים לכך, "ויתעבר ה' בי למענכם" דייקא, שאינכם ראויים לכך, "ולא שמע אלי, ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", שלא תוסיף להתפלל תפלה זו כי אין ישראל ראויים לכך. הרי מבואר כי אם היה מתפלל משה עוד תפלה אחת היה זוכה להיכנס לארץ ישראל, לכן שפיר הוכיחו מזה במדרש: "לאמר לדורות שיהיו מתפללין בשעת הצרה". אלו דבריו הקדושים.

אמנם כעבדא קמיה מאריה, הנני מעלה על שלחן מלכים, מה שיש לתמוה על הביאור הנשגב של ה"חתם סופר" זי"ע, שהרי הקושיא העצומה עדיין במקומה עומדת, כי הן אמת שאילו היה משה רבינו מתפלל עוד תפלה אחת היה נכנס לארץ, אולם מאחר שלא נענה הקב"ה לקבל תקט"ו תפלותיו של משה שלא קם עוד נביא כמוהו, איך אפשר להתחזק וללמוד מכאן להתפלל בעת צרה. עוד יש לתמוה, מאחר שהקב"ה לא נענה לכל תפלותיו של משה רבינו להיכנס לארץ, מדוע נתן לו להתפלל תקט"ו תפלות, ולא עצרו מיד לומר לו: "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה".

ביאור נשגב של ה"אגרא דכלה" המבוסס על דברי ה"מגלה עמוקות"

רחש לבי דבר טוב לברר מקחו של צדיק הביאור הנשגב של ה"חתם סופר" זי"ע, על פי מה שנקדים יסוד נפלא בענין תקט"ו תפלות שהתפלל משה רבינו, כפי שלמדנו ממשנתו הטהורה של הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע ב"אגרא דכלה" בפרשתנו, הנה הדברים בלשון קדשו:

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, להבין בעת ההוא, וה'לאמר, נראה לפרש עוד, דהנה אמרו במדרש דמשה התפלל תקט"ו תפלות כמנין ואתחנן, ואילו היה מתפלל עוד תפלה אחת היה נענה, רק שאמר לו השי"ת רב לך אל תוסף וכו', והנה יש טעמים כמוסים לזה על פי הסוד.

והטעם הפשוט, תקט"ו הוא ט"ו פעמים ת"ק, כמן [שיעור המרוחק מן] הארץ עד לרקיע השביעי, דמן הארץ לרקיע ת"ק שנה, ועוביו של רקיע ת"ק, והארץ היא גם כן ת"ק, וכן בין כל רקיע ועובי כל רקיע, והנה הם ט"ו פעמים ת"ק, ואילו היה מתפלל עוד תפלה אחת, היה מגיע תפלתו למעלה מערבות [שהוא הרקיע השביעי] והיתה מתקבלת תפלתו... וזהו שאמר, ואתחנן אל ה' בעת ההיא, שכבר היה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר דברי ה"חתם סופר", כי משה רבינו התפלל תקט"ו תפלות לשם הוי"ה שעולים יחד כמספר ישראל, ואחר כך רצה להתפלל עוד תפלה אחת שלא היתה שבה ריקם, שכוונתו גם כן על דרך ה"מגלה עמוקות" וה"אגרא דכלה", כי בתפלות אלו לה' כמספר ישראל שבר את כל המחיצות של ברזל, ופתח לכל "ישראל" את שערי השמים שיוכלו להתפלל בלי שום מניעות.

אולם כאשר משה רבינו רצה להתפלל עבור עצמו עוד תפלה אחת בשערי שמים הפתוחים שיכנס לארץ, עצר הקב"ה בעדו, אבל לכל ישראל נשארו שערי שמים פתוחים שיוכלו לשפוך את לבם לאביהם שבשמים, לכן אנו למדים מכאן לדורות עולם שצריך להתפלל בעת צרה, ובכך עולים דברי ה"חתם סופר" עם דברי ה"מגלה עמוקות" וה"אגרא דכלה" בקנה אחד כפתור ופרח.

[ונראה להביא סימוכין לביאור זה ממה שכתב ה"חתם סופר" בלשון קדשו: "והנה היות משה בעצמו בחינת הוי"ה אספקלריא המאירה, כשצריך תקט"ו תפלות עולה מספר ישראל, ולרצה להתפלל [עוד תפלה] אחרת ליכנס בשער אדני כמו שכתוב רמב"ן הנ"ל, והוא התפלה הכתובה לפנינו אדני"ה אתה החילות, ואותה תפלה לא היתה שבה ריקם בלי ספק, ועל אותה תפלה נאמר לו אל תוסף דבר אלי, שלא הורשה להתפלל אותה כלל, כי אילו היה מתפלל אותה התפלה היתה מנצחת".]

הרי שכתב בפירוש כי אחרי שהתפלל תקט"ו תפלות לשם הוי"ה כמספר ישראל, רצה להתפלל עוד תפלה אחרת להיכנס בשער השם אדני, ולפי המבואר הכוונה בזה שפתח בכך את שערי השם הוי"ה לכל ישראל, שיוכלו להיכנס מיד בתפלתם לשם אדני, וזהו הטעם שאנו מקדימים לומר לפני תפלת שמונה עשרה את הפסוק (תהלים נא-ז): "אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", ואם שגייתי והוא רחום יכפר עון וגו'.

"כה' אלקינו בכל קראנו אליו"

הנה מה טוב ומה נעים להבין בזה מה שאמר משה רבינו עוד לישראל בפרשה זו פרשת ואתחנן (דברים ד-ז): "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו". שנינו על כך בתלמוד ירושלמי (ברכות פרק ט הלכה א), כי רבי שמלאי פירש לתלמידי הקירבה המיוחדת שיש לו להקב"ה עם ישראל:

"הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו, דאמר לוי מהארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה, ומרקיע לרקיע מהלך ת"ק שנה, ועביו של רקיע ת"ק שנה, וכן לכל רקיע ורקיע... ראה כמה הוא [יתברך

אגרא דכלה: משה רבינו בקע את כל המחיצות עד לכסא הכבוד, ואם היה מתפלל עוד תפלה אחת היה נכנס לארץ

הקב"ה קיבל את כל תקט"ו תפלותיו של משה רבינו, כי שבר בהן תקט"ו מחיצות מן הארץ עד לכסא הכבוד

ירושלמי: "הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו... אדם נכנס לבית הכנסת... ומתפלל בלחישה והקב"ה מאזין את תפלתו"

"אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", כי על ישראל מוטלת החובה להתפלל על משה רבינו שיכנס לארץ בגאולה העתידה

חדתא בדחילו ורחימו, כי על ידי שמשה רבינו אדון כל הנביאים ורעיא מהימנא של ישראל התפלל תקט"ו תפלות, כנגד ט"ו פעמים מהלך ת"ק שנה שיש בין הארץ עד לכסא הכבוד, שבר את כל המחיצות של ברזל שבין הארץ עד לכסא הכבוד, וסלל בכך את הדרך לכל תפלות ישראל שיתקבלו ברחמים וברצון לפני הקב"ה היושב על כסא כבודו.

נמצינו למדים מזה דבר נפלא עד מאד, שכל אחת מן תקט"ו תפלותיו של משה רבינו בלי יוצא מן הכלל נתקבלו ברחמים וברצון לפני הקב"ה, שהרי כל אחת מהתפלות שברה מחיצה אחת של ברזל, ומטעם זה אחרי שהשלים להתפלל את כל תקט"ו תפלותיו, עצר הקב"ה בעדו: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", שלא יתפלל עוד תפלה אחת, כי אם יתפלל עוד תפלה אחת הרי תגיע עד לכסא הכבוד ויצטרך הקב"ה לקבלה, ולא רצה הקב"ה שיכנס לארץ [כמו שיתבאר להלן הטעם לכך].

לפי זה הרווחנו להבין גם כן הטעם שלא מנע הקב"ה בעד משה מלהתפלל תקט"ו תפלותיו, ולא אמר לו מיד בהתחלה אחרי התפלה הראשונה: "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", כי אמנם רצה הקב"ה שיתפלל התפלות הללו, כדי שישבור את כל המחיצות של ברזל בין הארץ עד לכסא הכבוד, ויסלול בכך את הדרך לכל ישראל שתפלתם תעלה השמימה.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין מה עמקו דברי חכמינו ז"ל שדרשו מפסוק זה: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, מהו לאמר, אמר רבי עזריה, לאמר לדורות שיהיו מתפללין בשעת הצרה". לפי האמור הביאור בזה, כי מאחר שלא מנע הקב"ה ממשה רבינו להתפלל תקט"ו תפלות כמנין ואתחנן, ורק אחרי ששבר את כל המחיצות בין הארץ לכסא הכבוד, אמר לו: "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", אנו למדים מזה: "לאמר לדורות שיהיו מתפללין בשעת הצרה", כי מעתה כל השערים כבר פתוחים לקבלת תפלתם.

כתר) כף רגל חמש מאות חמש עשרה ישרה לכסא, על שם (יחזקאל א-ז) ורגליהם רגל ישר"ה, כי ישר"ה הוא אותיות ש"ר י"ה, כלומר ט"ו פעמים ת"ק, מן הארץ ועד כסא הכבוד, ומן הרקיע העליון עד כסא הכבוד הן רגלי החיות, גם כן מהלך ת"ק שנה, וגדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, למעלה מט"ו ת"ק".

הנה כי כן לפי כל האמור מבאר ה"מגלה עמוקות" הטעם שהתפלל משה רבינו לפני הקב"ה תקט"ו תפלות כמנין תפלה, כדי להעלות את התפלות מן הארץ עד לפני כסא הכבוד שהקב"ה מלך עליון יושב עליו, שיש ביניהם מהלך של ט"ו פעמים ת"ק שנה. וזהו שרמז דוד המלך באומרו (תהלים צ-א): "תפלה למשה איש האלקים", לרמוז שהתפלל תקט"ו תפלות כמנין תפלה.

מעתה נבוא לדברי ה"אגרא דכלה" שמבאר לפי דברי ה"מגלה עמוקות" כמין חומר מה שדייק מדברי המדרש, כי אחרי שהתפלל משה רבינו תקט"ו תפלות, וכבר פתח את כל שערי הרקיעים לבטל את כל המחיצות שבין הארץ עד לכסא הכבוד, רצה להתפלל עוד תפלה אחת להיכנס לארץ, ואם היה מתפלל תפלה זו היתה התפלה עולה מיד עד לכסא הכבוד והיה נכנס לארץ.

אולם מאחר שלא היו ישראל ראויים שיכנס משה לארץ, לכן עצר הקב"ה בעדו שלא יתפלל תפלה זו. וזהו שאמר משה רבינו לישראל: "ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי, ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", שלא תוסיף להתפלל עוד תפלה אחת, כי אם תתפלל אותה אצטרך לקבלה, וישראל עדיין אינם ראויים לכך.

משה רבינו שבר את כל המחיצות של ברזל לסלול את הדרך לתפלתם של ישראל

הנה כי כן על פי דברי שני המאורות הגדולים ה"מגלה עמוקות" וה"אגרא דכלה" אמינא מילתא

שמו] גבוה מעולמו, ואדם נכנס לבית הכנסת, ועומד אחורי העמוד, ומתפלל בלחישתו, והקב"ה מאזין את תפלתו, שנאמר (שמואל א א-ג) וחנוה היא מדברת על לבה, רק שפתייה נעות וקולה לא ישמע, והאזין הקב"ה את תפלתה, וכן כל בריותיו שנאמר (תהלים קב-א) תפלה לעני כי יעטוף, כאדם המשיח באוזן חבירו והוא שומע, וכי יש לך אלוך קרוב מזה, שהוא קרוב לבריותיו כפה לאוזן".

לפי האמור יש לומר שרצה משה רבינו לחזק בכך את ישראל, שבכל עת צרה יתפללו לפני הקב"ה, שהרי כפי שלמדנו מהמדרש הלא מטעם זה אמר: "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, לאמר לדורות שיהיו מתפללין בשעת הצרה". אולם מאחר שהקב"ה לא נענה לתפלתו הרי עלולים ישראל לטעות שאין התפלה מועילה.

לכן כדי לעודדם ולחזקם אמר להם משה רבינו, כי מעתה אחרי שהתפללתי תקט"ו תפלות ושברתי את כל המחיצות של ברזל בין הארץ לכסא הכבוד, דעו לכם: "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו", וכמו שביאר רבי שמלאי הכוונה בזה, כי אף שהקב"ה היושב על כסא כבודו הוא רחוק ט"ו פעמים מהלך ת"ק שנה, עם כל זאת הקב"ה הוא קרוב אלינו לשמוע את כל תפלותינו: "כאדם המשיח באוזן חבירו והוא שומע, וכי יש לך אלוך קרוב מזה", וכל זה בזכות תקט"ו תפלותיו של משה רבינו.

צומו וצלו" להתפלל על משה רבינו שיכנס לארץ בגאולה העתידה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר ביתר שאת, הטעם שנתנו הגאונים סימן על קריאת פרשת ואתחנן אחרי הצום של תשעה באב "צומו וצלו" - "צומו" בתשעה באב "וצלו" בפרשת ואתחנן, על פי מה שביאר ה"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן כ), כי משה רבינו השתוקק להיכנס לארץ כדי שהוא עצמו יבנה את בית המקדש.

וזהו שאמר: "ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ירך החזקה" - א'תה ה'חלות ל'הראות ראשי תיבות אה"ל, שרומז על המשכן שהיה בבחינת אהל שהוא נע ונד ממקום למקום במדבר, כלומר הלא אתה צוית לי לבנות לך

את המשכן שיהיה מקום להשראת השכינה, ובכך החילות להראות לי את גדלך ואת ירך החזקה.

והנה עתה שהגיע הזמן לבנות לך בית מקדש קבוע בירושלים, שאלתי ובקשתי: "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון", ופירש רש"י: "ההר הטוב הזה, זו ירושלים, והלבנון, זה בית המקדש". על כך ענה לו הקב"ה: "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה". הביאור בזה על פי מה ששינו בגמרא (סוטה ט).

"דרש רבי חנינא בר פפא, מאי דכתיב (תהלים לג-א) רננו צדיקים בה' לישירים נאוה תהלה, אל תקרי נאוה תהלה אלא נוה תהלה, זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם, דוד דכתיב (איכה ב-ט) טבעו בארץ שעריה, משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגזז אהל מועד קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו".

והנה ידוע כי בחורבן בית המקדש שפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים ועל ידי זה הציל את ישראל מכליה, כמבואר במדרש (איכ"ר ד-יד) על הפסוק (תהלים עט-א):

"מזמור לאסוף אלקים באו גוים בנחלתך, לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסוף נהי לאסוף קינה לאסוף, ומה אומר מזמור לאסוף... אמרו לאסוף, הקב"ה החריב היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר, אמר להם מזמור אני ששפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל".

נמצא לפי זה כי אם היה משה רבינו נכנס לארץ ובוונה את בית המקדש, לא היה אפשר שהקב"ה ישפוך חמתו על העצים ועל האבנים, שהרי האויבים לא היו יכולים לשלוט במעשה ידי של משה. וזהו שאמר הקב"ה למשה: "רב לך", מעלת מדרגתך גדולה היא מאד שאין האויבים יכולים לשלוט במעשה ידיך, ולכן לא תוכל לעבור את הירדן הזה לבנות את הבית המקדש לעולמי עד, כדי שלא יצטרך הקב"ה ח"ו לשפוך חמתו על ישראל.

משה רבינו שהיה הגואל ממצרים יהיה הגואל בגאולה העתידה

והנה מבואר בזוהר הקדוש (פרשת משפטים קכ.), כי משה רבינו שגאל את אבותינו ממצרים הוא

יהיה מלך המשיח שיגאל אותנו לעתיד לבוא, ונרמז בכתוב (קהלת א-ט): "מה שהיה הוא שיהיה" - מ'ה שהיה ה'וא ראשי תיבות מ'ש"ה, שהיה הגואל בגאולה הראשונה ממצרים, "הוא שיהיה" הגואל בגאולה האחרונה.

וכן מבואר בזוהר הקדוש (פרשת בראשית כה-): "לא יסור שבט מיהודה, דא משיח בן דוד, ומחוקק מביין רגליו, דא משיח בן יוסף, עד כי יבא שיל"ה דא מ'ש"ה, חושבן דא כדא". פירוש שיל"ה בגימטריא מ'ש"ה. וב"אור החיים" הקדוש פרשת ויחי (בראשית מט יא ד"ה יש) מיישב התמיהה ממה שידוע כי דוד המלך יהיה משיח, שהכוונה בזה שנשמת משיח תהיה כלולה מדוד המלך וממשה רבינו.

לפי זה נראה לבאר מה שאמר הקב"ה למשה רבינו: "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", אתה אמנם אינך יכול להתפלל תפלה זו עבור עצמך להיכנס לארץ לבנות את בית המקדש, כדי שיוכל הקב"ה כביכול לשפוך את חמתו על העצים ועל האבנים ולהציל בכך את ישראל מכליה, אולם על ישראל מוטלת החובה להשלים תפלה זו, על ידי שיתפללו על הגאולה העתידה שאז יכנס משה רבינו כמלך המשיח בארץ ישראל, ויבנה את בית המקדש השלישי שיתקיים לעולמי עד.

מעתה יאירו עינינו להבין הסימן "צומו וצלו" שכתבו הגאונים על הקריאה בפרשת ואתחנן שהיא תמיד אחרי תשעה באב, כי התכוונו לרמוז בכך על הקשר הנפלא בין השנים, כי מתחילה "צומו" בתשעה באב על חורבן בית המקדש ששפך הקב"ה את חמתו על העצים ולא על ישראל, וגרמנו בכך שמשה רבינו לא יכנס לארץ ישראל לבנות את בית המקדש הנצחי, כדי שיוכל הקב"ה לשפוך את חמתו על בית המקדש ולא על ישראל.

לכן כדי לתקן ענין זה, אחרי שקיימו ישראל "צומו" בתשעה באב על חורבן בית המקדש, עתה הוא הזמן "וצלו", לקרוא פרשת ואתחנן שהתפלל משה להיכנס לארץ, שמשם אנו למדים שהחובה מוטלת עלינו להשלים תפלה זו ולהתפלל על הגאולה העתידה, שאז יכנס משה רבינו לארץ ויבנה את בית המקדש השלישי שיעמוד בתפארתו לעולמי עד במהרה בימינו אמן.

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה

להורדת המאמרים shvilei.com
לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com